

Nr 36.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande överflyttande av vissa till justitiedepartementet hörande ärenden från Kungl. Maj:t till underordnad myndighet m. m.

Genom en den 12 mars 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 178, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

om ändring i giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 1, 5 och 6 §§, 3 kap. 2 § 2, 4 och 5 mom. samt 10 kap. 2 § giftermålsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, samt att i 2 kap. samma balk skall införas en ny paragraf, betecknad 13 §, av nedan angiven lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 kap.

1 §.

Man under tjuguet år eller kvinna under aderton år må ej träda i äktenskap utan *Konungens tillstånd*.

Man under tjuguet år eller kvinna under aderton år må ej träda i äktenskap utan *tillstånd av länsstyrelsen i det län, där den underårige har sitt hemvist*.

5 §.

Den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, må ej ingå äktenskap, med mindre *Konungen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

Den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, må ej ingå äktenskap, med mindre *medicinalstyrelsen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

¹ Senaste lydelse av 2 kap. 5 §, 3 kap. 2 § 4 mom. samt 10 kap. 2 § se SFS 1945: 273.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Den, som är behäftad med fallandesot, vilken härrör av övervägande inre orsaker, eller med könssjukdom i smittosamt skede, må ej ingå äktenskap, med mindre *Konungen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

Den, som är behäftad med fallandesot, vilken härrör av övervägande inre orsaker, eller med könssjukdom i smittosamt skede, må ej ingå äktenskap, med mindre *medicinalstyrelsen* finner skäligt tillåta äktenskapet.

13 §.

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av medicinalstyrelsen i fall, som i 5 eller 6 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

3 kap.

2 §.

2 mom. Innehålla ej kyrkoböckerna eller intyg, varom i 1 mom. är sagt, upplysning om trolovads ålder, har han att annorledes förebringa utredning därom. Är trolovad i den ålder, att han enligt 2 kap. 1 § ej äger ingå äktenskapet utan *Konungens* tillstånd, skall han styrka, att sådant tillstånd givits.

4 mom. Är anledning antaga att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö, eller har trolovad varit sinnessjuk inom de tre sista åren, skall han med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas, eller ock visa *Konungens* tillstånd att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet.

5 mom. Trolovad skall, om — — — — — med fallandesot.
Trolovad skall ock — — — — — smittosamt skede.

2 mom. Innehålla ej kyrkoböckerna eller intyg, varom i 1 mom. är sagt, upplysning om trolovads ålder, har han att annorledes förebringa utredning därom. Är trolovad i den ålder, att han enligt 2 kap. 1 § ej äger ingå äktenskapet utan *särskilt* tillstånd, skall han styrka, att sådant tillstånd givits.

4 mom. Är anledning antaga att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö, eller har trolovad varit sinnessjuk inom de tre sista åren, skall han med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas, eller ock visa tillstånd *jämlikt 2 kap. 5 §* att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning med avseende å trollovad, som visar *Konungens* tillstånd att utan hinder av sjukdom, varom fråga är, ingå äktenskapet.

Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning med avseende å trollovad, som visar tillstånd *jämlikt 2 kap. 6 §* att utan hinder av sjukdom, varom fråga är, ingå äktenskapet.

10 kap.

2 §.

Var make vid vigseln sinnessjuk eller sinnesslö, gånge äktenskapet på hans talan åter, såvida *ej Konungen medgivit honom* att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet. Har han ej yrkat återgång inom sex månader, från det sjukdomen blev botad, vare han sin rätt till talan förlustig.

Var make vid vigseln sinnessjuk eller sinnesslö, gånge äktenskapet på hans talan åter, såvida *han ej erhållit tillstånd jämlikt 2 kap. 5 §* att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet. Har han ej yrkat återgång inom sex månader, från det sjukdomen blev botad, vare han sin rätt till talan förlustig.

Hade andra — — — — — blivit botad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

2) L a g

angående ändring av lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 1, 5, 7 och 9 §§ lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Utländsk medborgare må ej utan *Konungens för särskilt fall givna tillstånd* här i riket förvärva fast egendom eller förvärva eller bearbeta in-

Utländsk medborgare må ej utan *tillstånd för varje särskilt fall* här i riket förvärva fast egendom eller förvärva eller bearbeta inmutad mine-

¹ Senaste lydelse av 5 § se SFS 1918: 235.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

mutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, ej heller i något fall härstädes inmuta mineralfyndighet.

ralfyndighet eller idka gruvdrift, ej heller i något fall härstädes inmuta mineralfyndighet.

Vad sålunda — — — — — och stiftelser.

Tillstånd som nyss nämnts må, där fråga är om utländsk medborgares förvärv av fast egendom samt skäl mot tillståndet icke föreligger med hänsyn till allmänt intresse eller sökandens personliga förhållanden, lämnas av Konungens befallningshavande i det län, där egendomen är belägen, under förutsättning

1. att egendomen utgör bostadsfastighet, avsedd för en eller ett fåtal familjer, eller tomt, lämpad att bebyggas med ett mindre bostadshus, samt med egendomens förvärvande huvudsakligen avses att bereda bostad åt sökanden och hans familj; eller

2. att sökanden förut ägt svenskt medborgarskap samt med egendomens förvärvande avses att åt honom bereda utkomst genom jordbruk och han kan antagas komma att själv ägna sig åt detta.

I övriga fall lämnas tillstånd av Konungen.

5 §.

Äskas sådan prövning som i 4 § sägs, eller vill någon jämlikt 1 eller 2 § söka *Konungens* tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen ingivas till *Konungens* befallningshavande inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid, eller prövas fall som i 4 § avses icke vara för handen och varder ej heller, om *Konungens* tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Äskas sådan prövning som i 4 § sägs, eller vill någon jämlikt 1 eller 2 § söka tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen *eller bestyrkt avskrift därav* ingivas till *Konungens* befallningshavande inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid, eller prövas fall som i 4 § avses icke vara för handen och varder ej heller, om tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Sökes Konungens tillstånd, åligger Konungens befallningshavande, såframt ej förvärvet godkännes enligt 4 §, att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Sökes tillstånd i fall, som enligt vad ovan sägs ankommer på Konungens prövning, åligger Konungens befallningshavande att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Över Konungens — — — — — är stadgad.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

Är i — — — — — fast egendom.

7 §.

Fast egendom, som förvärvats enligt vad i 6 § sägs, skall åter avyttras inom sådan tid, att lagfart å fånget kan sökas, förrän tre år förflutit från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft, därest ej dessförinnan de förhållanden, på grund av vilka inroparen icke ägt att utan Konungens tillstånd köpa egendomen annorledes än å exekutiv auktion, upphört eller inroparen *erhållit Konungens tillstånd* att behålla egendomen. Har sagda tid av tre år tilländalupit och visas ej att dessförinnan nämnda förhållanden upphört eller inroparen *erhållit Konungens tillstånd* att behålla egendomen, då skall, om ej av lagfartsprotokollet framgår, att egendomen är avyttrad, Konungens befallningshavande, med iakttagande av vad i 9 § stadgas, förordna, att egendomen skall säljas å offentlig auktion efter vad nedan sägs. Å sådan auktion må egendomen ej åter inropas av samma köpare. Om vad sålunda stadgats skall erinran införas i det köpebrev, som utfärdas i anledning av den exekutiva auktionen.

Fast egendom, som förvärvats enligt vad i 6 § sägs, skall åter avyttras inom sådan tid, att lagfart å fånget kan sökas, förrän tre år förflutit från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft, därest ej dessförinnan de förhållanden, på grund av vilka inroparen icke ägt att utan tillstånd köpa egendomen annorledes än å exekutiv auktion, upphört eller inroparen *erhållit tillstånd* att behålla egendomen. Har sagda tid av tre år tilländalupit och visas ej att dessförinnan nämnda förhållanden upphört eller inroparen *erhållit tillstånd* att behålla egendomen, då skall, om ej av lagfartsprotokollet framgår, att egendomen är avyttrad, Konungens befallningshavande, med iakttagande av vad i 9 § stadgas, förordna, att egendomen skall säljas å offentlig auktion efter vad nedan sägs. Å sådan auktion må egendomen ej åter inropas av samma köpare. Om vad sålunda stadgats skall erinran införas i det köpebrev, som utfärdas i anledning av den exekutiva auktionen.

Av Konungens — — — — — försålda egendomen.

I avseende å meddelande av tillstånd enligt denna paragraf att behålla fast egendom skall vad i 1 och

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §§ stadgas om tillstånd att förvärva sådan egendom äga motsvarande tillämpning.

9 §.

Ansökan enligt 7 eller 8 § om tillstånd att behålla inropad fast egendom eller om anstånd med sådan egendoms avyttrande skall sist inom tre år från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft ingivas till Konungens befallningshavande, som med eget utlåtande överlämnar den till Konungen; och skall med förordnande, som enligt 7 § ankommer på Konungens befallningshavande, anstå till dess ansökningen av Konungen prövats.

Ansökan enligt 7 eller 8 § om tillstånd att behålla inropad fast egendom eller om anstånd med sådan egendoms avyttrande skall sist inom tre år från det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft ingivas till Konungens befallningshavande, som, i fall där Konungens befallningshavande icke äger själv avgöra ärendet, med eget utlåtande överlämnar ansökningen till Konungen; och skall med förordnande, som enligt 7 § ankommer på Konungens befallningshavande, anstå till dess ansökningen prövats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

3) L a g

om ändrad lydelse av 4 och 6 §§ lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Härigenom förordnas, att 4 och 6 §§ lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Konungen äger — — — — — mindre jordbruk.
Tillstånd till — — — — — till överlåtelsen.

Tillstånd enligt andra eller tredje punkten må, såvitt angår *Nedan-Sil-*

Tillstånd enligt andra eller tredje punkten må, såvitt angår *Nedansil-*

¹ Senaste lydelse se SFS 1937: 389.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

jans fögderi med undantag för Kopparbergs och Aspeboda socknar, Ovan-Siljans fögderi, Väster-Dals fögderi med undantag för Säfsnäs socken samt Envikens, Svärdsjö och Svartnäs socknar av Falu fögderi i Kopparbergs län, icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas till förvärv av mark, som vid skogsåboddelning eller, där sådan ej förkommit, allmänt storskifte avsetts till hemskog och fäbodskog.

jans och Ovan-Siljans fögderier, Västerdals fögderi med undantag för Säfsnäs socken samt Bjursås, Als, Envikens och Svärdsjö socknar av Falu fögderi i Kopparbergs län, icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas till förvärv av mark, som vid skogsåboddelning eller, där sådan ej förekommit, allmänt storskifte avsetts till hemskog och fäbodskog.

I fråga — — — — — en fastighet.

Vad enligt — — — — — avstyckade ägovidden.

Tillstånd till — — — — — märkligen försvagas.

6 §.

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka Konungens tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen ingivas till Konungens befallningshavande inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där Konungens tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Äskas sådan prövning, som i 3 § sägs, eller vill bolag, förening eller stiftelse jämlikt 4 eller 5 § söka Konungens tillstånd att förvärva fast egendom, skall ansökan jämte fångeshandlingen *eller bestyrkt avskrift därav* ingivas till Konungens befallningshavande inom tre månader från det fånget skedde. Försittes den tid eller prövas egendomen icke vara sådan, som i 3 § sägs, och varder ej heller, där Konungens tillstånd sökes, sådant beviljat, vare fånget ogillt.

Sökes Konungens — — — — — eller egnahemsnämnd.

Över Konungens — — — — — är stadgad.

Närmare föreskrifter — — — — — av Konungen.

Är i — — — — — fast egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

4) **L a g****angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 december 1945 (nr 872)
om verkställighet av frihetsstraff m. m.**

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Vid fångvårdsanstalt skall finnas en anstaltsnämnd bestående av styresmannen samt fyra av Konungen utsedda personer, av vilka en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren, en skall vara befattningshavare vid anstalten samt minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete. Bland de ledamöter av nämnden som icke äro befattningshavare vid anstalten förordnar Konungen en att vara ordförande. Konungen prövar ock behovet av suppleanter.

Vid fångvårdsanstalt skall finnas en anstaltsnämnd bestående av en av Konungen utsedd ordförande, vilken skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren, anstaltens styresman samt tre av länsstyrelsen utsedda personer, av vilka en skall vara befattningshavare vid anstalten samt minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete. Konungen utser ersättare för ordföranden. Länsstyrelsen utser i mån av behov suppleanter för övriga ledamöter.

Styresmannen skall — — — — — av ledamot.

Nämnden må — — — — — i övrigt.

Utöver vad — — — — — lämna anstalten.

De ledamöter — — — — — intagnas behandling.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

I fråga om de skäl, som anförts till stöd för propositionens lagförslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till densamma.

Inledning.

I skrivelse den 30 juni 1947 (nr 459) hemställde riksdagen i anledning av väckta motioner om utredning rörande en decentralisering av statsförvaltningen på de områden, där detta med fördel låte sig genomföra. Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 6 juni 1947 tillkallade statsrådet Danielson åtta personer att såsom sakkunniga utreda möjligheterna av en ytter-

ligare decentralisering inom statsförvaltningen. De sakkunniga, vilka antagit benämningen *decentraliseringsutredningen*, ha den 29 november 1947 dels avlämnat en redogörelse för allmänna synpunkter på frågan om ökad decentralisering inom statsförvaltningen, dels ock överlämnat förslag rörande vissa speciella frågor, av vilka flertalet berör justitiedepartementets verksamhetsområde.

Sedan i propositionen återgivits de allmänna synpunkter, som decentraliseringsutredningen anlagt på frågan om decentralisering inom statsförvaltningen, har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, förklarat sig i allt väsentligt giva sin anslutning till dessa synpunkter. Utskottet får på denna punkt hänvisa till s. 10—12 i propositionen.

Dispens från vissa hinder mot äktenskap.

2 kap. *giftermälsbalken* innehåller bestämmelser om hinder mot äktenskap. Vissa av dessa hinder äro absoluta, medan andra äro dispensabla. Bland sistnämnda hinder märkas de i kapitlets 1, 5, 6, 8 och 9 §§ föreskrivna, från vilka hinder Konungen äger meddela dispens. Sålunda må enligt 1 § man under tjuguet år eller kvinna under aderton år ej träda i äktenskap utan Konungens tillstånd. I 5 § stadgas, att den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, ej må ingå äktenskap, med mindre Konungen finner skäligt tillåta äktenskapet. Ej heller må — jämlikt 6 § — den, som är behäftad med fallandesot, vilken härrör av övervägande inre orsaker, eller med könssjukdom i smittsamt skede, ingå äktenskap, med mindre Konungen finner skäligt tillåta äktenskapet. Enligt 8 § må mellan ett syskon och det andras avkomling äktenskap ej utan Konungens tillstånd ingås. Slutligen är i 9 § föreskrivet, att äktenskap ej må slutas mellan dem, av vilka den ene varit gift med den andres släkting i rätt upp- eller nedstigande led, med mindre Konungen finner skäligt tillåta äktenskapet.

Decentraliseringsutredningen föreslog, att dispensrätt vad anginge åldershindren i 1 § skulle överflyttas på länsstyrelserna samt dispensrätten beträffande de medicinska hindren enligt 5 och 6 §§ på medicinalstyrelsen. I fråga om ärenden angående dispens enligt 8 och 9 §§ ansåg sig utredningen icke böra föreslå någon förändring.

Departementschefen har härom anfört i huvudsak följande:

»Ärenden angående dispens från vissa hinder mot ingående av äktenskap ankomma enligt gällande bestämmelser på Kungl. Maj:ts prövning. Att dessa ärenden handläggas av en och samma myndighet innebär självfallet vissa fördelar. Detta synes dock ej behöva hindra, att en del av förevarande ärenden överflyttas från Kungl. Maj:t till annan myndighet. Någon menlig inverkan på rättssäkerheten eller oenhetlig lagtillämpning synes knappast vara att befara därav, i synnerhet som ärendena böra kunna av sökanden besvär-

vägen underställas Kungl. Maj:ts prövning. De olägenheter som kunna uppstå genom att ärendena splittras på ett flertal myndigheter torde icke vara av nämnvärd betydelse, helst som fall, då dispens måste sökas från mer än ett av de föreskrivna äktenskapshindren, erfarenhetsmässigt äro mycket sällsynta.

Ärenden angående dispens från de i 1 § av kapitlet stadgade åldershindren torde, såsom decentraliseringsutredningen anför, till sin art knappast vara sådana, att det är sakligt påkallat, att de avgöras av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till mängden av sådana ärenden skulle ett överflyttande av dem till annan myndighet medföra en icke ringa lättnad i arbetsbördan för justitiedepartementet. Ej heller ärenden om äktenskapstillstånd jämlikt 5 eller 6 § för den som är sinnessjuk eller sinnesslö eller är behäftad med fallandesot eller könssjukdom, torde vara av sådan beskaffenhet, att de kräva Kungl. Maj:ts prövning.»

Departementschefen anser länsstyrelserna väl lämpade att i fortsättningen avgöra ärenden angående dispens från åldershindren, medan dispensrätten beträffande de medicinska hindren syntes departementschefen lämpligen kunna tilläggas medicinalstyrelsen. Genom den nyligen inrättade socialpsykiatriska nämnden hade styrelsen erhållit ett organ, som torde vara väl ägnat att handlägga sådana fall, där även andra synpunkter än de medicinska måste vinna stort beaktande.

Departementschefen har i detta sammanhang lämnat en utförlig redogörelse för de principer, som enligt hans mening borde läggas till grund för prövningen av ansökningar från sinnessjuka och sinnesslöa om dispens från hindret i 5 §.

Slutligen anmärker departementschefen, att i en ny paragraf i 2 kap., betecknad 13 §, borde intagas bestämmelse om rätt att hos Konungen (i statsrådet) anföra besvär över beslut av länsstyrelse och medicinalstyrelsen i dispensärenden, som enligt förslaget skulle ankomma på dessa myndigheters prövning.

Dispens från vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom.

Föreskrifter angående inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom äro meddelade i flera författningar. De viktigaste av dessa äro *lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag* (1916 års lag), *lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom* (1925 års lag) samt *lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet* (1945 års lag).

Kungl. Maj:t äger enligt de tre nämnda lagarna meddela dispens från i lagarna stadgade förbud. Dessa dispensärenden beredas beträffande 1916 års lag i justitiedepartementet och beträffande de båda övriga lagarna i jordbruksdepartementet.

Genom 1916 års lag avses att förhindra utländsk fysisk eller juridisk person från att förvärva fast egendom här i landet, där så icke är önskvärt. 1925 års lag har till ändamål att möjliggöra en motsvarande kontroll över svenska juridiska personers jordförvärv. Genom proposition nr 194 till innevarande riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga en ny lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Enligt propositionen skall 1945 års lag ersättas av det i propositionen framlagda förslaget till lag från och med den 1 juli 1948. Enligt lagförslaget har den tillståndsgivning, som tidigare åvilat Kungl. Maj:t, överflyttats till lantbruksnämnderna. Utskottet saknar anledning att i detta sammanhang vidare uppehålla sig vid detta lagförslag, som i vederbörlig ordning kommer att bli föremål för riksdagens prövning.

Decentraliseringsutredningen föreslog dels beträffande 1916 års lag, att tillstånd enligt lagen till förvärv av fast egendom skulle meddelas av länsstyrelsen, då egendomens värde icke överstege 50 000 kronor, dels beträffande 1925 års lag, att länsstyrelsen skulle pröva fråga om tillstånd i alla fall gällande tillämpning av de i 4 § sistnämnda lag utförligt angivna dispensgrunderna så ock enligt det allmänna undantagsstadgandet i 5 § samma lag, såvida egendomens värde icke överstege 50 000 kronor.

Under remissbehandlingen har *länsstyrelsen i Hallands län* förordat en utredning, huruvida icke 1916, 1925 och 1945 års förvärvslagar kunde sammanarbetas till en lag, varigenom skulle undgås olägenheterna av att fråga om fastighetsförvärv i många fall skulle behöva underställas två myndigheter, länsstyrelse och lantbruksnämnd.

Departementschefen har för sin del anfört följande:

»Såsom skäl för en central behandling av ärenden om tillstånd till förvärv av fast egendom i fall som avses i 1916 och 1925 års lagar rörande inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. kan till en början anföras angelägenheten av enhetlig rättstillämpning. Det är uppenbart att likartade frågor om rätt för utlänning, bolag, förening eller stiftelse att förvärva fast egendom böra bli likartat bedömda oavsett var egendomen är belägen. Särskilda skäl för en central prövning föreligga därjämte om överlåtelsen avser ett så betydande objekt, att avgörandet om egendomen bör få ägas av utländsk eller juridisk person kräver en mera allmän överblick över handels- och näringspolitiska förhållanden. I synnerhet beträffande fall som avses i 1925 års lag kan det dessutom även vara av betydelse, att förvärven bedömas ur allmänna jordbruks- och befolkningspolitiska synpunkter.

I likhet med decentraliseringsutredningen är jag emellertid av den uppfattningen att åtskilliga av nu ifrågavarande ärenden icke äro av sådan beskaffenhet att de påkalla avgörande av Kungl. Maj:t utan lämpligen kunna överflyttas till underordnad myndighet.

Beträffande förvärv som avses i 1925 års lag anser jag det likväl, främst av jordpolitiska skäl, icke möjligt att genomföra en decentralisering av dispensprövningen efter någondera av de linjer utredningen anvisat. Då frågorna i vilka fall dispensärenden enligt denna lag kunna decentraliseras och åt vilken eller vilka myndigheter prövningen bör anförtros kräva ytterligare övervägande, är jag icke beredd att nu framlägga något förslag i dessa avseenden.

Vad angår tillstånd enligt 1916 års lag till förvärv av fast egendom torde prövningen i ett betydande antal fall kunna utan olägenhet överflyttas till länsstyrelserna. Till grund för bedömningen i vilken utsträckning överflyttning bör ske synes emellertid knappast kunna läggas allenast värdet å den fasta egendom förvärvet avser. Detta skulle alltför ofta leda till en sakligt icke motiverad skillnad i formen för handläggningen av sinsemellan likartade ärenden. Avseende torde i stället främst böra fästas vid sådana omständigheter som egendomens beskaffenhet, ändamålet med förvärvet och i vissa fall förvärvarens person.»

Dispensärenden enligt 1916 års lag tillhöra enligt en av departementschefen verkställd undersökning i huvudsak två grupper. De avse dels förvärv, vilka göras av utländska medborgare med huvudsakligt ändamål att tillgodose eget behov av bostad, dels förvärv, vilka göras av förutvarande svenska medborgare och i allmänhet avse att bereda bostad eller utkomst genom jordbruk eller därmed besläktad näring.

Departementschefen fortsätter:

»Dispensärende tillhörande någon av de angivna båda grupperna torde kunna förväntas få en fullt tillfredsställande prövning även om ärendets avgörande ankommer på länsstyrelse i stället för Kungl. Maj:t. Ett överflyttande av prövningsrätten i dessa fall skulle, såsom framgår av de nyss lämnade uppgifterna, för justitiedepartementet medföra en märkbar minskning i arbetet med dispensärendena. Övervägande skäl tala därför för en decentralisering i dessa fall. Övriga dispensärenden enligt 1916 års lag äro till sin natur mera olikartade och kunna avse betydande värden eller kräva en vidare överblick över bland annat förhållanden av näringspolitisk natur. De synas därför lämpligen alltjämt böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning.

1916 års lag innehåller icke några föreskrifter om de grunder efter vilka Kungl. Maj:t har att träffa avgörande i anledning av ansökan av utländsk medborgare om tillstånd att förvärva fast egendom. Därest rätten att besluta i de nyss angivna grupperna av dispensärenden överflyttas till länsstyrelserna, synes det påkallat att giva bestämmelserna därom sådan form att de samtidigt innefatta anvisningar om de villkor, som böra vara uppfyllda för att tillstånd må kunna meddelas. I de ifrågavarande ärendena utgöra de för dem angivna karakteristiska omständigheterna i allmänhet också starka skäl för tillstånd till förvärvet. För tillstånd måste emellertid även krävas, att hinder icke möter på grund av allmänt intresse, t. ex. av försvarsskäl,

eller med hänsyn till sökandens personliga förhållanden. När fråga är om jordbruksfastighet synas i princip samma grunder för tillstånd böra gälla som enligt 1945 års lag. Finner sig länsstyrelse icke kunna bifalla dispensansökan, har länsstyrelsen att överlämna ansökningen till Kungl. Maj:ts prövning.»

Departementschefen har i detta sammanhang även upptagit riksdagens justitieombudsmans skrivelse till Kungl. Maj:t av den 31 oktober 1946, vari denne hemställt, att i 5 § 1916 års lag och 6 § 1925 års lag intagna bestämmelser om skyldighet att i dispensärenden, som berörts i det föregående, förete fängeshandlingen, måtte så förtydligas, att det framginge att ett företeende av nämnda handling i bestyrkt avskrift vore tillfyllest. Till denna framställning har departementschefen funnit sig böra förorda bifall och föreslår i följd härav erforderliga jämkningar i sistnämnda båda lagrum. Samtidigt borde enligt departementschefen ändring göras i 4 § tredje stycket i 1925 års lag på grund av ändrad fögderiindelning i Kopparbergs län.

Förordnande av ordförande och ledamöter i anstaltsnämnd.

Enligt 1 kap. 4 § *lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m.* skall vid fångvårdsanstalt finnas en anstaltsnämnd, bestående av anstaltens styresman samt fyra av Konungen utsedda personer, av vilka en skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren, en skall vara befattningshavare vid anstalten samt minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete. Bland de ledamöter av nämnden, som icke äro befattningshavare vid anstalten, förordnar Konungen en att vara ordförande. Konungen prövar ock behovet av suppleanter.

Decentraliseringsutredningen har föreslagit, att 4 § *lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m.* gives sådan ändrad lydelse, att utseende av ordförande och ledamöter, som i lagrummet avses, skulle ankomma på länsstyrelse, vilken jämväl skulle äga pröva behovet av suppleanter.

I detta sammanhang må även anmärkas, att *riksdagens revisorer* i berättelse om den år 1947 av dem verkställda granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1946—30 juni 1947 under § 2 uttalat, att det enligt deras mening borde övervägas, huruvida icke med bibehållande av den grundtanke, som ligger bakom tillkomsten av särskilda anstaltsnämnder vid våra fångvårdsanstalter, en förenklad organisation av dessa nämnder och sättet för deras tillsättande borde genomföras; och ha revisorerna härom anfört följande.

Enligt revisorernas mening synas anstaltsnämnderna vid de mindre anstalterna med endast ett fåtal intagna kunna givas en i fråga om antalet ledamöter och sammansättning i övrigt enklare organisatorisk utformning än vid de större anstalterna. Erfarenheten har visat, att i de fall, där

förutom styresmannen allenast någon enstaka befattningshavare finnes anställd, vissa svårigheter föreligga vid utseende av ledamot från anstalten. Det begränsade urvalet torde icke heller alltid skapa nödiga garantier för ett lämpligt personval. Till följd av rådande brist på fångvårdspersonal ha understundom tillfälligt anställda befattningshavare utan tidigare erfarenhet av fångvårdsarbete måst förordnas till ledamöter i nämnden.

Beträffande de mindre kolonier, vilka äro anslutna till en närbelägen moderanstalt, förefaller det revisorerna till fyllest, att moderanstaltens anstaltsnämnd tillika fungerar som anstaltsnämnd för dotterkolonierna. Vad särskilt angår sådana öppna kolonier, där i allmänhet endast kortvariga straff, t. ex. för rattfylleri, verkställas, torde med tanke på att anstaltsnämnd främst har att taga befattning med frågor rörande nåd och villkorlig frigivning samt i övrigt följa förhållandena å anstalten kunna ifrågasättas, huruvida särskild nämnd vid ifrågavarande typ av anstalter är av behovet påkallad. I varje fall synes en enklare organisation av nämnden i dessa fall böra övervägas.

Vissa olägenheter i administrativt avseende synas även vara förenade med gällande system, att Kungl. Maj:t skall utse ledamot av anstaltsnämnd. Särskilt är detta förhållandet vid förordnande av ledamot bland anstaltens befattningshavare. Till följd av att dessa ofta förflyttas till eller förordnas å befattning vid annan anstalt, påkallas oavlåtligt Kungl. Maj:ts beslut om nytt förordnande, varvid den omständliga proceduren med inhämtande av fångvårdsstyrelsens förslag samt fångvårdsstyrelsens hörande av fångvårdsmannaförbundet i varje särskilt fall måste upprepas. Handläggningen av nu ifrågavarande ärenden synes därför lämpligen böra överlämnas till underordnad myndighet, exempelvis fångvårdsstyrelsen.

I *fångvårdsstyrelsens* förklaring över revisorernas uttalande har styrelsen anslutit sig till revisorernas mening, att utseendet av den ledamot i anstaltsnämnden, som jämte styresmannen skall vara befattningshavare vid anstalten, icke borde ankomma på Kungl. Maj:t utan på fångvårdsstyrelsen bland annat av de skäl, revisorerna åberopat. Enligt styrelsens mening borde de av revisorerna ifrågasatta organisationsförändringarna genomföras och i anledning därav 4 § i nu ifrågavarande lag förslagsvis erhålla ungefär följande lydelse:

4 §.

Vid fångvårdsanstalt skall finnas en anstaltsnämnd, bestående av styresmannen, en av fångvårdsstyrelsen utsedd befattningshavare vid anstalten och tre av länsstyrelsen i det län där anstalten är belägen utsedda personer, av vilka en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren och minst en skall äga insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller liknande arbete. Där det med hänsyn till särskilda förhållanden prövas lämpligt, må Kungl. Maj:t medgiva, att nämnden må bestå av styresmannen, en av fångvårdsstyrelsen utsedd befattningshavare vid anstalten och en av länsstyrelsen utsedd person, som skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete eller eljest vara lagfaren. Bland de ledamöter av nämnden som icke äro befattningshavare vid anstalten förordnar länsstyrelsen en att vara ordförande. Länsstyrelsen prävar ock behovet av suppleanter.

Styresmannen skall — — — påkallas av ledamot.

Nämnden må — — — anstalten i övrigt.

Utöver vad — — — lämna anstalten.

De ledamöter — — — intagnas behandling.

Departementschefen har rörande denna fråga anfört bl. a. följande:

»Decentraliseringsutredningen har framfört vägande skäl för att överflytta utseendet av ledamöter i anstaltsnämnderna från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna. Bortsett från en av fångvårdsstyrelsen upptagen specialfråga, till vilken jag senare återkommer, har utredningens förslag också tillstyrkts av alla remissinstanserna utom strafflagberedningen. De skäl, som beredningen anfört till förmån för den nuvarande ordningen, ha till stor del giltighet blott i fråga om den av ledamöterna i anstaltsnämnden, som skall vara lagfaren.

Såsom framgår av beredningens yttrande har Kungl. Maj:t hittills utan undantag utsett denne ledamot till nämndens ordförande. Enligt min uppfattning bör denna ordning lämpligen lagfästas. Till ordförande bör alltså direkt utses en domare eller annan lagfaren person. Det synes också kunna medföra vissa fördelar, om valet sker av Kungl. Maj:t. Ur arbetsbesparings-synpunkt behöver detta ej medföra några större betänkligheter, då antalet ordförandeposter ej är så stort och personkänedom i dessa fall regelmässigt förefinnes inom justitiedepartementet. Av de principiella skäl som utredningen anfört delar jag dess uppfattning att den ledamot som jämte styresmannen är befattningshavare vid anstalten bör utses av annan myndighet än fångvårdsstyrelsen. Uppdraget att förordna de tre ledamöterna utöver ordföranden och styresmannen synes mig lämpligen kunna anförtros åt länsstyrelserna.

I fråga om anstaltsnämnderna vid små anstalter torde i princip böra ställas samma anspråk på sammansättningen som vid de större. De ärenden anstaltsnämnden vid en mycket liten anstalt får att behandla bli givetvis få till antalet men torde till sin beskaffenhet vara i stort sett likartade med dem som förekomma vid en större anstalt. Under sådana förhållanden och med beaktande av vad decentraliseringsutredningen anfört om de intagnas berättigade anspråk på likartad behandling oavsett anstaltens storlek kan jag icke förorda någon minskning av nämnderna för de små anstalterna. Däremot böra såsom utredningen förordat samma personer i största möjliga utsträckning utses till ledamöter i flera anstaltsnämnder. Sålunda kan lämpligen för en liten anstalt den anordningen vidtagas, att endast styresmannen och den andre där anställde nämndsledamoten förordnas särskilt för denna nämnd, medan till övriga ledamöter förordnas personer som samtidigt äro ledamöter av annan anstaltsnämnd.»

Lagrådet.

Vid granskning av lagförslagen har lagrådet gjort vissa erinringar vad angår 1916 års lag, vilka departementschefen beaktat i det genom propositionen framlagda förslaget till ändringar i nämnda lag.

Utskottet.

På initiativ av 1947 års riksdag tillkallade Kungl. Maj:t i fjol sakkunniga för att utreda möjligheterna av ökad decentralisering inom statsförvaltningen. I propositionen ha återgivits de allmänna synpunkter, som utredningen funnit sig böra anlägga på denna fråga och till vilka departementschefen givit sin anslutning i allt väsentligt. Även utskottet anser de av utredningen angivna principerna vara ägnade att läggas till grund för det fortsatta decentraliseringsarbetet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran vare sig mot de i propositionen föreslagna ändringarna i giftermålsbalken eller mot vad departementschefen i detta sammanhang uttalat rörande grunderna för dispensgivningen vad angår det i 2 kap. 5 § nämnda balk intagna förbudet för sinnessjuka och sinnesslöa att ingå äktenskap.

Uppmärksamhet bör enligt utskottets mening även skänkas frågan om förfarandet vid dispensgivningen. För att förebygga överträdelse av ifrågasvarande förbud skall viss utredning verkställas, innan lysning får ske i fråga om kontrahent, som misstänkes lida av sinnessjukdom eller sinnesslöhet. Däröfver stadgas i 3 kap. 2 § 4 mom. giftermålsbalken, att om det finnes anledning att antaga, att trolövd är sinnessjuk eller sinnesslös, eller om trolövd varit sinnessjuk inom de sista tre åren, han skall med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan påvisas hos honom. Jämlikt vissa administrativa föreskrifter skola dylika intyg underställas medicinalstyrelsens prövning. Då underställning skall ske, oavsett om den undersökande läkaren finner hinder för äktenskaps ingående föreligga eller ej, komma sålunda samtliga fall, då intyg begäres, under medicinalstyrelsens bedömande. Det synes utskottet lämpligt, att för den händelse medicinalstyrelsen anser äktenskapshinder av förevarande slag förefinnas, den upplyser sökanden om möjligheten att begära dispens.

Icke heller mot förslagen till ändringar i 1916 och 1925 års lagar har utskottet funnit orsak göra erinringar. Departementschefen har ställt i utsikt fortsatta överväganden rörande en decentralisering av förfarandet även i ärenden enligt 1925 års lag. Det kan observeras, att om 1945 års lag ersättes med den av Kungl. Maj:t genom proposition nr 194 föreslagna lagen i ämnet, tillståndsgivningen enligt nu ifrågasvarande tre lagar rörande förvärf av fast egendom kommer att omhänderhavas av tre olika myndigheter, nämligen Kungl. Maj:t, länsstyrelserna och lantbruksnämnderna. Den historiskt betingade uppdelningen på skilda lagar av ifrågasvarande bestämmelser om inskränkning i rätten att förvärva fast egendom medför också, att föreskrifterna bliva svåröverskådliga. Under sådana omständigheter kunde ifrågasättas, om icke under det fortsatta arbetet borde övervägas att till avhjälpande av nu påtalade brister sammanarbeta nämnda lagar, såsom också föreslagits under förevarande ärendes remissbehandling.

Förslaget till ändring av 4 § lagen om verkställighet av frihetsstraff innebär i fråga om sättet för utseende av vissa ledamöter i anstaltsnämnderna ett frångående av den ståndpunkt, som utskottet och riksdagen intogo 1945. Utskottet anser emellertid de skäl, som anförts från olika håll — av decentraliseringsutredningen, av departementschefen och av riksdagens revisorer — för att utseendet av vissa nämndledamöter decentraliseras, vara så starka, att utskottet icke vill motsätta sig det framlagda förslagets antagande.

I anledning av riksdagens revisorers uttalande i frågan kan utskottet hänvisa till vad departementschefen anfört. För att i möjligaste mån undvika en överorganisation av nämnderna vid småanstalterna har departementschefen förordnat, att samma personer utses till ledamöter i flera anstaltsnämnder. Denna metod, som redan nu tillämpas, synes utskottet i flera hänseenden fördelaktig.

I lagen saknas bestämmelser om för vilken tidrymd anstaltsnämndernas ordförande och de icke självskrivna ledamöterna skola förordnas. För närvarande gälla dessa förordnanden en period av tre år. Utskottet finner denna praxis lämplig.

På nu anförda skäl får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 178.

Stockholm den 13 maj 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Krügel, Lindblom, Ekströmer, Olofsson, Löthner, Göransson och Ivar Nilzon;

från a n d r a kammaren: herrar Lindqvist, Berg, fru Gustafson*, herrar Landgren*, Gustafsson i Lekåsa*, Osterman*, Andersson i Mölndal och Sveningsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
